

מוסדות
**דרבי
תורה**

בנשיאות מרן הגאון
רבי **אשר וייס שליט"א**

שיעור מרן הרב שליט"א

קונטרס שבועי

אגדה

על עתה באתי

הלכה

שטיחת עשבים בחג השבועות

פרשת במדבר תשפ"א

שנה כ"ג - קובץ לי [תשס"ח]

יד"ל ע"י מכון "מנחת אשר"

כל הזכויות שמורות

עריכה והוצאה לאור ע"י
מכון "מנחת אשר"

להפצת תורתו של
מו"ר הגאון רבי אשר וייס שליט"א

רחוב אהרון אשכולי 109
ירושלים

המען למכתבים:
ת.ד. 23170

Email: info@minchasasher.com

פרשת במדבר

שטיחת עשבים בחג השבועות

"ונוהגין לשטוח עשבים בשבועות בבית הכנסת והבתים, זכר לשמחת מתן תורה" (רמ"א סימן תצ"ד סעיף ג').

מנהג זה מנהג ותיקין הוא ומקורותיו במהרי"ל ובלקט יושר, אך לא בחדא מחתא מחתינן להו, ונהרא נהרא ופשטיה.

במהרי"ל (הל' שבועות) כתב:

"נוהגין להשטיח רצפת ב"ה בבשמים של עשבים ובשושנים לשמחת הרגל, ומתי שחל שבועות ביום א' הנהיג מהר"י סג"ל להשטיח העשבים בהכנסת שבת".

ולעומת זאת כתב בלקט יושר (עמוד 103):

"והיה מנהג בביתו לפזר עשב [עשבים] ובשמים [של עשב שהביאו בערב שבועות] ביום ראשון של שבועות בשחרית".

הרי לן מנהג מהרי"ל לשטוח עשבים בשמים ושושנים בבית הכנסת ולא בבית, ובלקט יושר מעיד שרבו התרומת הדשן נהג לשטוח עשבים בביתו. והרמ"א שילב את שני המנהגים וכתב " ונוהגין לשטוח עשבים בשבועות בבית הכנסת והבתים".

המהרי"ל נהג לשטוח עשבים בערב יו"ט או בערב שבת אם חל יו"ט לאחר השבת, והלקט יושר נהג לשטוח ביו"ט בשחרית. אך מ"מ חזינן שמנהג זה יסודתו בהררי קודש של רבותינו הראשונים.

ובטעם מנהג זה כתב הרמ"א דהוי זכר לשמחת מתן תורה, ולא פירש באיזה דרך הוי זאת זכר לשמחת מתן תורה.

והלבוש (סימן תצ"ד ס"א) כתב דמסביב להר סיני היה מקום מרעה, וכדכתיב: "גם הצאן והבקר אל ירעו אל מול ההר ההוא" (שמות ל"ד ג'), ולפיכך העשבים הם זכר להר סיני, אך אין זה מתיישב כ"כ בלשון הרמ"א דהוי זכר לשמחת מתן תורה.

שטיחת עשבים בחג השבועות

והנה לשון הרמ"א שמנהג זה הוא "זכר לשמחת מתן תורה", מקורו במהרי"ל שם איתא:

"נוהגין להשטיח רצפת ב"ה בבשמים של עשבים ובשושנים לשמחת הרגל".
ובספר המנהגים לרבינו אייזק מטירנא (חג השבועות) כתב: "ושוטחין עשבים בבית הכנסת לשמחה".

ונראה לכאורה בשיטתם דבאמת אין עיקר מנהג זה משום זכר, ובאמת פירוש הלבוש מיוחדש דמה ענין יש לזכור את עשבי המרעה מסביב להר סיני, ואם רצו לעשות זכר להר סיני, יש הרבה ענינים שעל ידם היה אפשר לעשות זכר לעיקרי מתן תורה והר סיני במהותו, אלא כל ענין מנהג זה לשמחת החג ושמחת התורה ולפיכך נהגו לשטוח דוקא עשבי בשמים ושושנים שמלבד יופי חזותם ומראיהם, גם ריח הבשמים והפרחים יש בהם כדי לשמח לבבות. ואפשר דמה שנהגו בזה דוקא בחג השבועות משום דהוי חג הקציר וימי האביב שבהם הפרחים מלבלבים במלוא יפיהם והדרם, ועיקר מנהג זה אינו אלא ביטוי לשמחת הלב. ואפשר שזה גם כוונת הרמ"א דהוי "זכר לשמחת מתן תורה" דנוהגין מנהגי שמחה זכר לשמחת מתן תורה, כך נראה לענ"ד.

ומלבד מנהג שטיחת עשבים מצינו עוד מנהג במגן אברהם (סי' תצ"ד סק"ה) להעמיד אילנות בבית הכנסת משום שבעצרת נידונים על פירות האילן, עי"ש.

והנה במעשה רב (אות קצ"ה) כתוב:

"בשבועות אין להעמיד אילנות כי מאחר שאינו אלא מנהגא ולא מדינא והוא חוק הגויים נכון לבטל".

וכ"כ בחיי אדם (כלל קל"א סי"ג):

"הגר"א ביטל מנהג מלהעמיד אילנות בעצרת, משום שעכשיו הוא חוק העמים להעמיד אילנות בחג שלהם (שקורין "זאלאניע שווענטע" או "פינגשטן") (ועיין ע"ז דף י"א בתוספות שם) וכתבתי בזה בדין חוקות העמים, בחלק יו"ד".

ואכן בחכמת אדם (כלל פ"ט ס"א) כתב שהגר"א ביטל את מנהג העמדת האילנות משום שהוא מנהג הגויים.

שטיחת עשבים בחג השבועות

ומלשונם למדנו שהגר"א לא התנגד למנהג שטיחת עשבים ובשמים, אלא למה שנהגו להעמיד אילנות, ומריש הוי אמינא שעיקר התנגדות הגר"א משום שהנוצרים נוהגים להעמיד עצי אשוח בחג המולד שלהם, ובאמת אין מנהגם בחגא שלהם לשטח עשבים, אך התברר לי שכוונת החיי אדם לחוגא הקרוי בפיהם פנטקוסט וזה שקראוהו פנגשטן, וחג זה נופל סמוך לחג השבועות, אך ככל שביירתי גם בחג זה אינם נוהגין לשטוח עשבים אלא להעמיד אילנות בלבד, ולכאורה מבואר מלשון המעשה רב והחיי אדם בשני ספריו שכל ההתנגדות לא היתה אלא למה שנהגו להעמיד אילנות וכמנהג שהביא המגן אברהם, ולא למנהג שהביא הרמ"א של שטיחת עשבים.

ומשו"כ תמה אני על מה שכתב בערוך השלחן (ס"ד) שהגר"א ביטל את כל מנהג שטיחת העשבים, ולענ"ד אין לזה כל יסוד וכל סברא.

ושו"ר במעשה רב מהדורת הגר"י זלושינסקי בשם ספר הליקוטים שכתב להדיא שהגאון "ביטל העשבים בשבועות, אף שהרמ"א הביאו, כי י"ל בימי הרמ"א לא היה להם לחוק מנהג זה".

ותרתי למדנו מדבריו: א. שהגר"א התנגד אף למנהג שטיחת העשבים שהביא הרמ"א ולא רק למנהג העמדת האילנות שהביא המגן אברהם. ב. דאם לפי המקום והזמן אין זה חוקות הגויים אין בזה איסור אף אם במקום אחר ובזמן אחר אכן זה דרכי האמורי, וכמבואר לקמן, ודו"ק בכל זה.

והנה החיי אדם (שם) כתב שהגר"א ביטל המנהג להעמיד אילנות "משום שעכשיו הוא חוק העמים להעמיד אילנות בחג שלהם". ומשמע מדבריו שאין הטעם משום שמקור המנהג ושורשו בחוקת העכו"ם, אלא משום שעכשיו נהגו כן, ומשמע מדבריו דאף במנהג שיסודתו בהררי קודש, מ"מ כיון שעכשיו הגויים נוהגים כן יש בזה איסור, ולכאורה זה חידוש גדול.

ובספר המספיק לעובדי ה' לרבינו אברהם בן הרמב"ם דחה את המנהג להניח זרי הדם על ספר תורה כיון שכך נוהגין הנוצרים בפסליהם, אך כתב לחלק בין מנהג שנהגו בו הגויים ובעקבותיהם נהגו כן גם בבית ישראל דכל כה"ג הוי איסור גמור, בין מנהג שמקורו מקור קדוש אלא שאח"כ נהגו בו העמים, דבכה"ג אין בזה איסור כלל, וזה סותר את המשמע מלשון החיי אדם, ודו"ק.

שטיחת עשבים בחג השבועות

והנה רבים מן האחרונים דחו שיטת הגר"א ונבאר את עיקרי הדברים.

א. הגרי"ש נטנזון בספרו יוסף דעת (יו"ד סוף סימן שמ"ח) כתב דכיון שאין הגויים מעמידין אילנות אלא לכבוד בעלמא ולא לשם פולחן לאלוהיהם, ואין מנהג זה ממנהגי הדת שלהם, אין בזה משום בחוקותיהם לא תלכו. וכתב שצוה לשאול ולדרוש אצל הגויים בטעם מנהגם, "והישיש שבהם הגיד שאינו רק משום כבוד והידור הבית בעצים נאים", ומשום כך פסק שאין בזה משום דרכי האמורי, עי"ש.

ובדעת תורה למהרש"ם (תצ"ד ס"ג) הוסיף לפי דרכו והביא את מש"כ הריב"ש (סימן קנ"ח) דמה שנהגו במקומו שהאבלים יצאו מביתם לפקוד את הקבר כל שבעת ימי האבילות ולמדו מנהג זה מן המוסלמים, אין בו משום חוקת הגויים כיון שאין עושין כן אלא משום כבוד מתייהם, וכמו כן בנידון דידן.

ובספר זכרון יהודה מנהגי זקנינו הגאון מהר"ם א"ש (אות קנ"ט) כתוב שנהג מנהג זה ולא חש לשיטת הגר"א, וכמדומני שלשיטתו הלך, דהנה בשו"ת אמרי אש (יו"ד סימן נ"ה) האריך במה שגזרה המלכות בזמנו לאסור על מי שאינו לבוש במלבושיהם כמנהגם לשאת אשה עד שיגיע לגיל שלושים שנה, ונחלקו גדולי הדור האם דין גזירה זו יהרג ואל יעבור או שמא יש אכן להתלבש כמנהגם על מנת שיוכלו לשאת אשה בעתו ובזמנו, והאמרי אש האריך לבאר דכיון שאין עיקר כוונתם להעביר אותנו על הדת אלא למעט בפו"ר כן ירבה וכן יפרוץ אין בזה משום חוקות הגויים, ודחה את שיטת הגר"א בהלכה זו.

ונבאר בקצרה את שורש הענין.

הנה מבואר בכמה מקומות בש"ס שאסור לילך בדרכי האמורי ולנהוג בחוקות הגויים, עיין שבת (ס"ז ע"א – ע"ב) ובעבו"ז (י"א ע"א) ובתוספתא (שבת פרק ז' – ח').

ובדברי רש"י מצינו שני מקורות מנין למדו חז"ל איסור זה. במס' שבת (ס"ז ע"א) כתב רש"י שלמדו כן מדכתיב בפרשת משפטים (שמות כ"ג כ"ד) "לא תשתחוה לאלהיהם ולא תעבדם ולא תעשה כמעשיהם כי הרס תהרסם ושבר תשבר מצבתיהם". ובמס' עבו"ז שם כתב שלמדו כן מדכתיב בפר' אחרי (ויקרא י"ח ג') "כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו וכמעשה ארץ כנען אשר אני מביא אתכם שמה לא תעשו ובחקתיהם לא תלכו".

שטיחת עשבים בחג השבועות

ובעבודה זרה (ח' ע"א) נחלקו רבי מאיר וחכמים במשנה, לדעת רבי מאיר יום המיתה ויום הלידה של מלך הרי הן בכלל אידיהן של עובדי כוכבים, ולדעת חכמים רק מיתה שיש בה שריפה הוי בכלל אידיהן שאסור לסחור עמהן לפני אידיהן ולא מיתה שאין בה שריפה, עי"ש.

ובגמ' (י"א ע"א) אמרו:

"מכלל דר"מ סבר לא שנא מיתה שיש בה שריפה, ולא שנא מיתה שאין בה שריפה פלחי בה לעבודת כוכבים, אלמא שריפה לאו חוקה היא. מכלל דרבנן סברי שריפה חוקה היא, והא תניא שורפין על המלכים ולא מדרכי האמורי, ואי חוקה היא, אנן היכי שרפינן, והכתיב ובחוקותיהם לא תלכו. אלא דכ"ע שריפה לאו חוקה היא, אלא חשיבותא היא, והכא בהא קמיפלגי, ר"מ סבר לא שנא מיתה שיש בה שריפה, ולא שנא מיתה שאין בה שריפה פלחי בה לעבודת כוכבים, ורבנן סברי מיתה שיש בה שריפה חשיבא להו ופלחי בה, ושאיין בה שריפה לא חשיבא ולא פלחי בה. גופא שורפין על המלכים ואין בו משום דרכי האמורי, שנאמר בשלום תמות ובמשרפות אבותיך המלכים וגו'".

ונחלקו הראשונים בביאור הסוגיא ומסקנת ההלכה היוצאת ממנה.

דהנה התוס' (שם ד"ה ואי חוקה) הקשו ממה דאיתא בסנהדרין (נ"ב ע"ב) שנחלקו חכמים ורבי יהודה במיתת הנהרגין, ולדעת חכמים הוא הסייף בדרך שהמלכות עושה, ורבי יהודה אומר בקופיין, ואמר רבי יהודה "אף אני יודע שמיתה מנוולת היא, אבל מה אעשה, שהרי אמרה תורה ובחקתיהם לא תלכו". וחכמים השיבו על דבריו:

"כיון דכתיב סייף באורייתא לא מינייהו קא גמרינן. דאי לא תימא הכי, הא דתניא שורפין על המלכים ולא מדרכי האמורי, היכי שרפינן, והכתיב ובחקתיהם לא תלכו. אלא כיון דכתיב שריפה באורייתא, דכתיב ובמשרפות אבותיך וגו' לאו מינייהו קא גמרינן, והכא נמי כיון דכתיב סייף באורייתא לאו מינייהו קא גמרינן".

הרי דכל שיש לנו מקור בתורה אין בו משום חוקות הגויים, וזהו שאמרו דשריפה על המלכים לאו חוקה היא.

שטיחת עשבים בחג השבועות

ותירצו בשם הר"י דתרי גווני חוקה הוי, וכל דהוי חוק לעבודה זרה אף במאי דכתיבא בתורה יש לאסור, אבל חוקי הבל ושטות כיון דכתיבא באורייתא מותר, ואי לאו דכתיבא באורייתא אין לנו לנהוג במנהגיהם אף בחוקי הבל ושטות, עי"ש.

אבל הר"ן (עבו"ז ב' ע"ב מדה"ר) כתב:

"שורפין על המלכים ולא מדרכי האמורי. אינה מדרכי האמורי לחוש ללא תעשה כמעשיהם לפי שלא אסרה תורה אלא חוקות של עבודת כוכבים אלו דברים של הבל ובטלה וכולן יש בהם צורך עבודת כוכבים אבל דברים של טעם שרו ובשריפה על המלכים טעמא איכא לשרוף לכבודן כלי תשמישן לומר שאין אדם אחר עשוי להשתמש במה שנשתמש בו הוא".

ומדבריו למדנו דכל שיש בו טעם לשבח כגון מה שעושין משום כבוד אין כלל איסור, ולדבריו לכאורה צ"ל דכל מה שלמדנו מן הכתובים אינו אלא להוכיח דיש בזה טעם כגון מה ששורפין על המלכים משום כבודם, ומשו"כ אין בזה משום בחוקותיהם לא תלכו.

ולשון הר"ן סתומה, אך כוונתו ברורה. דאיסור זה נוהג בשני פנים, בדברים שהם מחוקי עבודת כוכבים או במנהגי שטות דכיון שאין טעם בדברים יש בהם משום בחוקותיהם לא תלכו. (ואפשר שזו משום דחיישינן שמא משום עבו"ז המה), אבל כל שיש בו טעם אין בו משום דרכי האמורי.

והנה מבואר בשבת (ס"ז ע"א) דכל שיש בו רפואה אין בו משום דרכי האמורי, וכך נפסק בשו"ע (או"ח סימן ש"א סכ"ז), והרבותא דאעפ"י שלא מיירי ברפואה טבעית אלא ברפואה סגולית כל שאינו עבודה זרה, אין בו דרכי האמורי, והבית יוסף הביא מה שנחלקו הראשונים אם זה דוקא ברפואה בדוקה או בכל דבר שעושים משום רפואה, ודעת השו"ע שבכל ענין מותר, וכך כתב שם במשנה ברורה (ס"ק ק"ו), עי"ש.

ולשיטת הר"ן נראה דהיינו טעמא דרפואה והיינו טעמא דכל דבר שיש בו טעם, אך לשיטת החתם סופר והגר"א צריך לומר דשאני כל שיש בו רפואה שהקילו בו טפי.

ובמה שנחלקו התוס' והר"ן נחלקו הרמ"א והגר"א.

שטיחת עשבים בחג השבועות

דהנה ביו"ד (סימן קע"ח ס"א) כתב הרמ"א משו"ת מהרי"ק (שורש פ"ח) דאין איסור זה נוהג אלא במה שיש פריצות או מחוקי עבו"ז ומנהגי שטות, אבל כל שיש טעם וענין אין בו איסור, ומשו"כ כתב שאין איסור לרופא יהודי ללבוש מדים מיוחדים לאנשי הרפואה כמקובל אצל אומות העולם, ודבריהם מושתתים על דברי הר"ן בעבו"ז.

ובביאורי הגר"א שם חלק על דברי הרמ"א וכתב דכל שאין לו מקור בתורה אסור לנהוג כמנהגם. וכבר כתבתי במנחת אשר עה"ת (ויקרא סימן מ"ג) דהגר"א הלך לשיטתו, והרמ"א הולך לשיטתו לגבי מנהג שטיחת העשבים, דלדעת הרמ"א כיון שאין זה לא ממנהגי עבו"ז ולא מנהג שטות אלא מנהג שיש בו טעם לשבח, שטיחת עשבים זכר למתן תורה והעמדת אילנות משום שבעצרת נידונים על פירות האילן אין בזה כל איסור.

והגר"א לשיטתו דאף אם יש טעם במנהג זה כיון שאין כל מקור בתורה יש בזה משום דרכי האמורי.

אמנם אי בדידי תליא, יש להחמיר במנהג שהגויים נוהגים בבתי התיפלה שלהם, וזה לעומת זה אנן בדין בבתי כנסיות, דאף אם אין זה חוקות עבו"ז ואין בזה מנהגי דת ופולחן, דמ"מ בכל הנוגע לבתי כנסיות ובתי מדרשות יש להתרחק מכל צד ושמין דמיון לחוקות הגויים.

ובראשית ימי הרפורמה וההשכלה כשרבו פורקי העול ופורצי הגדר, תחילת מגמתם היתה להכניס מנהגי הגויים לסדרי בית הכנסת וצורתו, וגדולי ישראל נלחמו נגד מגמה זו בשצף קצף וחמה שפוכה. ואפשר דמשום כן החמיר הגר"א במנהג העמדת אילנות אף אם אין בו פולחן דת כיון דהם נהגו כן בבתי עבודה שלהן, ולעומתם כן נהגו בבתי כנסיות כמבואר.

עוד יש לדון בזה לענ"ד, דאף אם מנהג מסויים מקורו מחוקות הגויים, לאחר שהוא נשתרש בבית ישראל באופן נרחב ביותר, ונאמרו בו טעמים עפ"י יסודות תורתנו הקדושה שוב אין בו משום דרכי האמורי, וכיוצא בדבר כתבתי במנחת אשר (שמות סימן א') לגבי שמות נוכריים דאף לפי דעת המחמירים שאסור להשתמש בשמותיהם,

שטיחת עשבים בחג השבועות

לאחר ששם מסויים מתאזרח בבית ישראל, פנים חדשות באו לכאן ושוב אין בזה שמץ איסור, כגון שם אלכסנדר, עי"ש.

וכך גם לגבי מנהג הכפרות בערב יום הכיפורים, שהבית יוסף (או"ח סימן תר"ה) הביא שהארחות חיים (ערב יוה"כ סימן א') כתב שהרמב"ן אסרו משום דרכי האמורי, אך הדרכי משה (סק"ה) כתב שמנהג פשוט לנהוג כן וכמ"ש הטור, ונראה דבזמן הזה שאיש אחד מאלפי אלפים מהגויים אינו נוהג לעשות כפרות, ודאי שאף לדעת המחמירים אין בזה משום דרכי האמורי.

וכן נראה לי לגבי המנהג הידוע שבשבת שלאחר פסח עושים חלת מפתח כסגולה לפרנסה, וראיתי מי שיצא לפקפק במנהג זה משום דרכי האמורי וערך מחקר להוכיח שמקור המנהג באמונות התפילות של הגויים הפרימיטיביים. ולדעתי חלילה להרהר אחרי מנהגי ישראל שיש להם מקורות בספרי הקודש, ומנהג זה מובא בספר אוהב ישראל (ליקוטים חדשים לשבת שלאחר פסח ד"ה המנהג הוא), אף שלו יהא כדבריו, הלא מעולם לא ראינו ולא שמענו בזמנינו שגויים יכינו חלות מפתח, וכל כה"ג אין שום חשש דרכי האמורי. ואף אם מקור המנהג מגויים, עמון ומואב טיהרו בסיחון, וכיון שמצינו מנהג זה בספרי הקודש שאף נתנו טעם לדברים, מנהג ישראל תורה וחלילה לזלזל בזה.

וכך למדתי מדברי החתם סופר (שו"ת או"ח סימן קנ"ט) בתשובה למהר"ץ חיות שיצא נגד אלה המגלחים זקנם דהוי חוקת העכו"ם. והחתם סופר דחה דבריו וכתב דבאמת לא ידענו האם המנהג להתגלח תחילתה באומות או בבני ישראל, ואף את"ל שתחילתו במנהגי הגויים, מ"מ לאחר שכך נהגו גם בני ישראל בהמוניהם שוב אין בזה משום חוקת הגויים.

וכיוצא בדבר כתב בשו"ת בית שלמה (יו"ד ח"א סימן קצ"ז) לגבי גזירת המלכות על לבוש נכרי, דאף אם מדובר במלבושים של הגויים, לאחר שאף בני ישראל נוהגים זה עידן ועדנים בלבוש זה שוב אין בזה איסור, עי"ש.

וק"ו הדברים במנהגים שמצאו להם מקור בספרי קודש וכתבו בהם טעמים בדרכי העבודה שאין בהם משום דרכי האמורי. כך נראה ברור לענ"ד.

שטיחת עשבים בחג השבועות

(ועוד סברא להקל כתב בדעת תורה שם, דכל שאין מנהגינו דומה לגמרי למה שנהגו הגויים, וכל שעושים שינוי כלשהו שוב אין בו משום חוקות הגויים, וחזר על משנתו זו בשו"ת המהרש"ם (ח"ז סימן נ"ה), עי"ש).

למסקנא דמילתא, נהרא נהרא ופשטיה וינהגו איש איש כמנהג אבותיו ורבותיו, ומ"מ נראה דבשטיחת עשבים אין כל קפידא אף לשיטת הגר"א וכמבואר לעיל.

והנה מנהג הנכרים להניח פרחים על קברי יקיריהם, ואין זה ממנהגי הדת, אלא משום כבוד המת וביטוי לגעגועים. ויש לעיין אם יש בזה משום דרכי האמורי, ולכאורה זה תלוי במה שנחלקו הרמ"א והגר"א.

ובשו"ת יביע אומר (ח"ג יו"ד סימן כ"ג) האריך בזה מאוד והסיק שמעיקר הדין יש להקל לפי דברי הרמ"א, ובמילואים שבסוף הספר הביא מש"כ הגר"ב זולטי לאסור לפי דברי הגר"א, ואלו ואלו דא"ח, אך עיקר ההלכה כדברי הרמ"א, אך אף היביע אומר כתב שודאי ראוי להימנע מחוקות הגויים.

ונראה דמה שהקילו בדרכי האמורי בדברים שיש בהם טעם יש להבחין בין דין לדין, ובין ענין לענין, דשאני לבישת מדים לרופא וכדו' שיש בו תועלת מעשית ומותר אף לכתחלה ואין צריך להחמיר בזה כלל, ממנהגי הנוכרים שאין בהם צורך ותועלת מעשית אלא מנהגי כבוד שהם נוהגין בבתי התפלה שלהם ובקבריהם.

ובדרך זה נראה דאף הנוהגים כשיטת הגר"א לגבי שטיחת עשבים והעמדת אילנות בשבועות, לא ימנעו מלבישת מדים לרופאים ואחיות.

וביותר יש להיזהר מדרכי האמורי במנהגי וסדרי בית הכנסת, וכן במנהגי המת וכבודו בבתי קברות שכל מנהגיהם והליכותיהם יהיו על טהרת הקודש בלבד, כך נראה לענ"ד.

דבש וחלב תחת לשונך

דבש וחלב תחת לשונך

”דבש וחלב תחת לשונך” (שיר השירים ד' י"א).

הן מנהג ישראל לאכול ביום קבלת התורה מאכלי חלב (כמ"ש הרמ"א בסימן תצ"ד ס"ג). ויש שנהגו לאכול אף מאכלי דבש (באר היטב שם סק"ח בשם השל"ה וכנסת הגדולה) על שם הכתוב ”דבש וחלב תחת לשונך”.

כי ביום גדול וקדוש זה שבו קבלנו תורה מסיני נהקדמנו נעשה לנשמע, עלינו להשריש בלבנו ולהנחיל לזרענו כי אין מתיקות כמתיקות התורה אין שמחה כשמחתה ואין נועם כנועמה.

וידועים דברי קדשו של האור החיים (דברים כ"ו ב') עה"פ ”ושמחת בכל הטוב”:

”בכל הטוב אל התורה כאומרם ז"ל (ברכות ה' א') ואין טוב אלא תורה, שאם היו בני אדם מרגישים במתיקות ועריבות טוב התורה היו משתגעים ומתלהטים אחריה ולא יחשב בעיניהם מלא עולם כסף וזהב למאומה כי התורה כוללת כל הטובות שבעולם”.

וכבר הארכתי בכמ"ק (מנחת אשר שיחות על המועדים ח"א מאמר ע"ח ועוד) בשבח שעשוע של תורה סגולתה ומעלתה, ואכן השמח בדברי תורה מתענג בתענוג עילאי וחיוו חיי נשמה בעולם של אופל וגשם ובשמחתה של תורה בידו להתגבר על כל צער ויסורים.

זכורני מעשה שראיתי בימי בחרותי במורי ורבי הגאון הקדוש מצאנז זצ"ל בעל דברי יציב שמסר שיעור בחדרו הפרטי לקבוצה קטנה של תלמידים וזכיתי להיות אחד מהם, וקיצר בשיעור שלא כהרגלו ומיד בגמר השיעור נכנס אליו איש נכבד ומפורסם מגדולי תומכי תורה, וכ"ק הרבי התנצל בפניו על שהזמינו לשעה מסויימת ועבר הזמן והניח לו לשבת ולהמתין, אלא שסבל בכאב ראש נוראי וייסורי איוב עד קרוב לכלות הנפש ושום תרופות לא הועילו להקל מעליו את הכאב ולא נותר כל ברירה אחרת בידו אלא להכניס את תלמידיו ולהשתעשע עמהם בדברי תורה.

דבש וחלב תחת לשונך

וכך זכינו לראות אצל גאון קדוש זה שהיה בעל יסורים כל ימי חייו ורק בשעשוע של תורה מצא מזור ליסוריו ושיקוי לעצמותיו וקיים בעצמו (תהלים קי"ט צ"ב) "לולי תורתך שעשעי אז אבדתי בעניי".

ב

וכבר הבאתי במק"א (מנחת אשר שיחות על המועדים ח"א מאמר ע"ח) את דבריו הנפלאים של רבינו יונה (פ"ב מי"ד) שעלינו להשתעשע בדברי תורה כי גם הקב"ה משתעשע בתורה שנאמר (משלי ח' ל') "ואהיה שעשועים יום יום". ויתירה מזו למדנו בדברי רש"י (שמות ל"ב ט"ז):

"מעשה אלהים המה – כמשמעו הוא בכבודו עשאן. דבר אחר כאדם האומר לחבירו כל עסקיו של פלוני במלאכת פלונית, כך כל שעשועיו של הקדוש ברוך הוא בתורה".

הרי שכל שעשועיו של הקב"ה אינם אלא בדברי תורה ובדברי תורה בלבד. אשרינו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו כאשר אנו משכימים ומעריבים בדברי תורה, ומשתעשעים בשעשועיה.

דבש וחלב תחת לשונך

על עתה באתי

”מחוץ תשכל חרב ומחדרים אימה” (דברים ל”ב כ”ה).

לצערנו הגדול עומדים אנו בארץ קדשנו במלחמה קשה מבית ומבחוץ, מאות טילים יורדים על ערי ישראל, וזורעים הרס וחורבן ואף אובדן נפשות רח”ל. ומבפנים אויבי ישראל רוצחים שפלים ששים לשפוך דם ישראל ועלינו להתבונן מה חובותינו לעת כזאת.

הנה אמרו חז”ל שבימי מלחמת יהושע הופיע שר צבא ה’ לפני יהושע והוכיחו על פניו.

”אמר לו אמש בטלתם תמיד של בין הערבים ועכשיו בטלתם תלמוד תורה אמר לו על איזה מהן באת אמר לו על עתה באתי, מיד וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העמק אמר רבי יוחנן מלמד שלן בעומקה של הלכה” (מגילה ג’ ע”א).

ולכאורה יפלא, והלא שעת מלחמה היתה זו, ותשושים היו מן המלחמה, ועוד דהלא מלחמת מצוה היתה זו והעוסק במצוה פטור מן המצוה, (כמבואר בסוטה מ”ב) וא”כ מה התרעומת על יהושע בן נון שחיילי ישראל לא עסקו בתורה בלילה. ונראה בזה, דהנה מצינו בדברי חז”ל שעמידת ישראל במלחמה בזכות התורה היא, דכן אמרו חז”ל (עיין רש”י תהלים קכ”ב ב’):

”עומדות היו רגלינו במלחמה בזכות שערי ירושלים שעוסקים בתורה”.

וכן אמרו בתנא דבי אליהו רבא פ”י:

”אשרי מי שמתחדש ד”ת על פיו וכל מי שמתחדש דברי תורה על פיו דומה כמי שמשמיעין אותו מן השמים ואומר לו כך אמר הקב”ה בני בנה לי בית המדרש ששכר גדול שיש לי באוצרי שלך היא ובשבילך אני מציל את ישראל שנאמר אח”כ יבחר אלקים חדשים אז לחם שערים מגן אם יראה ורומח בארבעים

דבש וחלב תחת לשונך

אלף בישראל מכאן אמרו ארבעים אלפים מישראל שנתקבצו יחד ויצאו למלחמה ויש ביניהם זוג אחד תלמידי חכמים דומה להם כאילו אחזו מגן ותריס וחרב פיפיות בידם לכך נאמר מגן אם יראה ורומח בארבעים אלף בישראל".

(וכע"ז בבעל הטורים דברים א' ג' "אם יהיה ת"ח אחד בין ארבעים אלף לא צריך לא רמח ולא מגן כי הת"ח מגן עליהם מאויביהם" עי"ש). הרי לן דתלמוד תורה ועמלה, הן המה סגולה בדוקה לנצחון במלחמה ולמפלת האויב.

והנה בתורת המלחמה ידוע, שדרכי המאבק שנים הם, כח תוקף, וכח מגן, אנשי החיל מלומדי המלחמה עליהם להגן על העם היושב בעיר ובכפר, מאידך עליהם לתקוף את האויב במחנים ובמבצרים להכניעו ולשבור את כחו, המגן והרומח שנים הם, מגן להגן על הלוחם, ורומח לתקוף את האויב.

וכנגד שני אלה סגולת התורה אף היא כפולה, וכדברי הכתוב "מגן אם יראה, ורומח בארבעים אלף בישראל". המקשן והתרצן, זה שמקשה תוקף וזה שמתרץ מגן, הן הם המגן והרומח במלחמתה של תורה ורק ע"י שניהם ד"ת מתחדשים ומתלבנים. וזה שמצינו (ב"מ פ"ה) שביכה רבי יוחנן את ריש לקיש שהיה מקשה "כ"ד קושיתא והוי מפריקנא כ"ד פירוקא וממילא רווחא שמעתתא" כך היא דרכה של תורה רק ע"י פלפולא דאורייתא הקושיות והתירוצים תיובתא ופירוקא, המגן והרומח, מתחדשים דברי תורה.

המגן והרומח כרוכים ירדו מן השמים, והצלחת שניהם בתורה תליא, באותן הזוגות של תלמידי חכמים המקשים ומתרצים תיובתא ופירוקא וממילא רווחא שמעתתא, ובאלה שדברי תורה מתחדשים על ידם, תלוי נצחון מלחמות ישראל.

ב

כבר נתבאר לעיל שעל אף החובה הגדולה להתכונן למלחמה בכל תכסיסי הקרב ודרכי הטבע יודעים אנו שאין ישראל מנצחים במלחמה אלא בזכות התורה. בא וראה נפלאות דברי חז"ל בירושלמי (מסכת תענית כ"ד ע"א):

"א"ר יוחנן שמונים אלף זוג של תוקעי קרנות היו מקיפין את ביתר וכל אחד ואחד היה ממונה על כמה חיילות והיה שם בן

דבש וחלב תחת לשונך

כוזבה והיה לו מאתים אלף מטיפי אצבע שלחו לו חכמים ואמרו לו עד מתי אתה עושה את ישראל בעלי מומים אמר להם וכי היאך אפשר לבדקן אמרו לו כל מי שאינו רוכב על סוסו ועוקר ארוז מן הלבנון לא יהיה נכתב באיסרטיא שלך היה לו מאתים אלף כך ומאתים אלף כך וכך דהוה נפק לקרבא הוה אמר רבוניה דעלמא לא תסעוד ולא תכסוף הלא אתה אלהים זנחתנו ולא תצא בצבאותינו שלש שנים ומחצה עשה אדריינוס מקיף על ביתר והוה ר' אלעזר המודעי ישוב על השק ועל האפר ומתפלל בכל יום ואומר רבון העולמים אל תשב בדין היום אל תשב בדין היום בעא אדריינוס מיזל ליה אמר ליה חד כותיי לא תיזיל לך דאנא חמי מה מעבד ומשלים לך מדינתא עאל ליה מן ביבא דמדינתא אעל ואשכח רבי אלעזר המודעי קאים מצלי עבד נפשיה לחיש ליה בגו אודניה חמוניה בני מדינתא ואייתוניה גבי בן כוזבא אמרון ליה חמינן ההן סבא משתעי לחביבך אמר ליה מה אמרת ליה ומה אמר לך אמר ליה אנא אמר לך מלכא קטל לי ואי לא אנא אמר לך את קטל יתי טב לי מלכא קטל יתי ולא את אמר ליה אמר לי דאננא משלים מדינתאי אתא גבי רב אלעזר המודעי אמר ליה מה אמר לך הדין כותיאי אמר ליה לא כלום מה אמרת ליה א"ל לא כלום יהב ליה חד בעוט וקטליה מיד יצאת בת קול ואמרה הוי רעי האליל עזבי הצאן חרב על זרועו ועל עין ימינו זרועו יבוש תיבש ועין ימינו כהה תכהה הרגת את רבי אלעזר המודעי זרוען של כל ישראל ועין ימינם לפיכך זרועו של אותו האיש יבש תיבש ועין ימינו כהה תכהה מיד נלכדה ביתר ונהרג בן כוזיבא".

לא גבורי החיל של בן כוזיבא הם שהגנו על עם ישראל, לא מטיפי האצבע ולא עוקרי הארזים שבלבנון, אלא אותו תנא קדוש ר' אלעזר המודעי על השק והאפר, על התורה ועל העבודה, הוא שהגן על העם בקדושת תורתו ותפלותיו, ומשנהרג הוא, נפלה ביתר ונהרג בן כוזיבה.

והוא שתובע מלאך ה' את יהושע בן נון "אמש בטלתם תמיד של בה"ע, והיום בטלתם מן התורה", אפשר שפטורים אתם מן התורה, אך עת צרה היא ליעקב,

דבש וחלב תחת לשונך

שעת מלחמה היא, ואיך נעמוד בקשרי מלחמה אם נבטל מן התורה, היא הנותנת, משום שהמלחמה משתוללת בשער, ביותר צריך ללחום מלחמתה של תורה, כי התורה היא המגן והיא הרומח. ומה עשה יהושע, וילן בתוך העמק, מלמד שלן בעומקה של הלכה, מלחמתה של תורה היא שתעמוד לנו, והמגן והרומח של בית מדרש הם שיבטיחו שחיילי ישראל יחזרו ועטרת נצחון על ראשם.

ואפשר דמטעם זה הופיע המלאך בדמות שר צבא ולא בדמות ראש ישיבה, לרמוז לו שלא את עלבון התורה הוא בא לתבוע אלא את עלבון המלחמה, דכדי לנצח במלחמה עליהם לנצח במלחמת התורה על המגן והרומח שלה.

חזקו ונתאמץ ביתר שאת וביתר עוז במלחמתה של תורה למען אחינו ולמען ערי אלוקינו, ויעזור ה' ויושיע לכל החוסים בו, בישועת עולמים ובפקודת ישועה ורחמים בב"א.

נר זיכרון

לעילוי נשמת

הרה"ח משה בן
מוה"ר יוסף דוד ז"ל
נלב"ע כ"ז סיון תשמ"ז

מרת מלכה מחלה בת
הר"ר מרדכי זיסקינד ז"ל
נלב"ע ג' אייר תשס"ו

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו ידידנו עוז
הר"ר דוד הגר הי"ו
לום אנג'לס

